

**Од „штете“ до „срамоте“ и назад
Ка старом српском етичком кодексу**

Првослав Радић

**ИССЛЕДОВАНИЯ ПО СЛАВЯНСКИМ ЯЗЫКАМ 2011 · 16-1
КОРЕЙСКАЯ АССОЦИАЦИЯ СЛАВИСТОВ · СЕУЛ**

Од „штете“ до „срамоте“ и назад Ка старом српском етичком кодексу

Првослав Радић

(Универзитет у Београду, Р. Србија)

1. У Србији, у поморавском крају (село Милошево, Јагодина), забележио сам пословицу *Ком штета, тем срамота*, и она се од мештана обично објашњава тиме да се нечија *штета*, углавном материјална, у исто време своди на (искључиво) његову *срамоту*. Као пример, један испитаник ми је навео да незаштићено и необезбеђено стадо које нападну вукови мора имати за последицу домаћинову штету, али је она у исто време и његова срамота.¹ Ипак, већина речника српског језика семантички прилично јасно размеђује основна значења ова два именичка облика. Под лексемом *штета* указује се, тако, пре свега на значење 'der Schade, damnum' (Караџић 1852), тј. 'губитак у вредности, губитак уопште; стање нечега што је постало горе него што је било' (1. а.), односно 'нешто што је неповољно, рђава ствар, зло' (2) и сл. (РМС). Уз основна значења лексеме *срамота* наводи се, на пример, 'die Schande, dedecus' (1) (Караџић 1852), односно 'стање, положај који изазива презир, понижење; увреда' (1) (РМС). Ипак, на појединим семантичким чвориштима ова два значења се међусобно приближавају, преклапају, па и укрштају, на шта указују остала, бројна значења. Иако под одредницом *иштетити* 1 („сф. покварити“), Караџићев речник (1852) доноси значење 'beschädigen, verderben, соггупро, laedo',² – пример који је овде дат као илустрација упућује најпре на значење 'осрамотити':

Ти си бабу образ *иштетила*

Ашикујућ' с Облацића Радом –

¹ У истом правцу говори једна Караџићева пословица која штету такође сагледава кроз сточарски амбијент: „**Није онђе штете, која у лонцу ври** (што се закоље, него што поједу курјаци, или га онако нестане, или се омрцини)“ (Караџић 1849: 216). Слична пословица – Коем брука, њему и срамота – могла се чути у једној савременој србијанској ТВ-серији (Село гори, а баба се чешља), чији дијалекатски идиом припада истој зони којој и говор Јагодине (тзв. косовско-ресавски дијалекат). Из контекста се види да јунак серије скрива од суседа да му је предузеће за електродистрибуцију због неплаћених рачуна укинуло струју, јер то сматра својом бруком, одн. срамотом.

² Тј. оштетити, повредити; покварити, упропастити, као и: уништити, поружити и др.

Речник САНУ поред основног значења глагола *иштетити* ('причинити, нанети штету и сл.', 8, 451)³ доноси и значење „нанети љагу, срамоту (некоме, нечему), осрамотити, укаљати“ (452), при чему су међу изворима управо дати стихови из поменуте Караџићеве одреднице, али и пример из прозног текста: „Починио [је] много грозних дела, која су иштетила човештво, бацила омразу међу разне сталеже (Бошк. Ст. 2, 136)“. За овом значењском компонентом могло би се трагати и у оквиру других значења датих под овом одредницом. На то нам, на пример, указује и овде наведен стих из Караџићеве народне песме дат као илустрација уз значење „*учинити, поступити друкчије него што би требало, погрешно поступити, погрешити*“, исп.:

Ту Тадија љуто иштетио,
Испред брата ријеч уграбио (452).⁴

Речник ЈАЗУ посвећује доста простора одредници *šteta*, те се већ у оквиру основних значења ('vapitas; dampnum') налазе потврде у којима се назначују и посебне стилско-семантичке компоненте. Иако у речнику међу семантичким еквивалентима ове лексеме-одреднице нема значења 'срамота', ова значењска компонента се, чини се, може препознати у низу потврда:⁵

- Prenaše se sanovni (*roditelji, kojima je kći ugrabljena*) ... i briganoj dosjetiše šteti (Osvetn. 4.4) (781).
- Gospodaru, beže Ľuboviću, šteta tebi poginut od mene, meni žao umrijet od tebe, nego hajde da se pomirimo (Nar. pjes. vuk 3, 466) (781).
- Ova pak šteta (t.j. grijeh) i ovo razrušenje jest tako čemerno i žalostno, da se dosta puta nikada popraviti ne more (Papić 50) (782).⁶
- Vazda ću te proklijati ko početak mojijeh šteta (*piše Olimpija Biremu, koji ju je ostavio na pustom otoku*) (782).

³ У лексикографској обради речник није стигао до слова *ш*, тј. до речи *штета*.

⁴ У низу значења завређују пажњу и: „*учинити да неко или нешто стекне рђава својства, морално искварити*“, „*учинити ружним, наружити, нагрдити, унаказити*“, или у оквиру повратне глаголске форме: „*стећи лоше особине, искварити се морално, постати непоштен, покварити се, изопачити се*“ (Исто: 452–453).

⁵ У графичком и ортографском смислу потврде и њихови извори су наведени онако како су дати у RЈАЗУ.

⁶ Ова и следећа потврда нашле су се у одељку *b* који почиње констатацијом: „*Iz prvobitnog ili osnovnog značenja: kvar, gubitak razvila su se neka naročita značenja*“ (782), при чему је ова потврда уже сврстана у значење: „*gubitak u religiozno-moralnom smislu, zlo, poguba*“ (782), – а следећа у значење: „*nesreća, nevođa, zlo, naročito u vjerskom smislu kao kazna na drugom svijetu*“ (782). У категорији „нарочитих значења“ нашли су се у RЈАЗУ и: „*mana, porok, pokvarenost, moralna izopačenost*“ (782) и др.

Вредан је, међутим, пажње податак да је управо значење 'грех' важан пратилац ове лексеме, као што се јасно назначује у трећем примеру. Веза са овим значењем показује се и код одреднице *štetiti (se)*: S grisi se šteti (*čovjek*) i iskrivљуje gubeći priliku božju (Вановач прип. 200) (786). Слично значење јавља се и код одреднице *štetovati*, у изразу *štetovati dušom*: Koja koris čovjeku je, da орчено svijet dobije, ako dušom svojom štetuje (А. Вошковићева 48) (788).⁷ На овакав однос између *штете* и *греха* као да упућује и Карацићева пословица Дуг неплаћен гријех неопроштен (Карацић 1849: 71). Разумљив је, у том смислу, и висок степен синонимности лексема *грех* и *срамота*, што потврђују Карацићеве пословице Вода све пере освем гријеха : Вода све носи изван срамоте (Исто: 37).

На другој страни, речи *штета* и *срамота* се у појединим потврдама, као у пословици с почетка прилога, јављају у напоредној употреби, непосредно се ослањајући једна на другу. Ова врста напоредности понекад може бити потврда високог степена семантичке блискости, па и синонимности употребљених облика (исп.: Од туђега је чоек штетан или срамотан, Карацић 1849: 236), но оваква семантичка повезаност може бити и резултат посебног односа међу овим значењима, на пример узрочно-последичног:

- Nađe nas iznenada šteta i sramota (*t.j. krađa zvona*) (Љубиша, прип. 188) (780).
- Јао, моје штете и срамоте! (Nar. pjes. vuk 1, 586) (781).

Или:

- A pedepsam i osvetam uzet korist jače od sebe nije drugo, nego štetam sramotit se bez potrebe (Gundulić 504) (777).
- Zemļa bi vukla štetu od te sramote i materijalnu i moralnu (Milićević u Ivekovićevu rječniku) (779).

Напокон, уз одредницу *štetan* 'adj. pun štete, koji ili što daje, čini, uzrokuje štetu, kvaran, škodan' (783), у оквиру посебних значења („*Rijetka pojedinačna značenja*“) у RJAZU бележимо и значење '*sramotan, osramoćen*': Kakvu družbu među njima // plam i suha slama imaju, tač s mladićim obijesnima mlade dikle štetne ostaju (Ѓ. Palmotić 2, 384) (786). Неки изрази из фолклористичког корпуса, на пример: Dragi dragoj štetu čini (Nar. pjes. vuk 1, 287) (778), иако метафорични и у шалљивом тону, такође можда сведоче о овом значењу. На то упућује и шири

---

⁷ Исп. и *štetovati u duši* (Ђорђећ бен. 45, Kanižlić fran. 148), одн. *štetovati „naše dobro duhovno“* (V. M. Gučetić 69).

асоцијативни след садржан у појединим пословицама и изразима, као: *Uvalio tu crn komad u togbu (t.j. učinio ti štetu)* (Nar. posl. vuk 326) (Исто). Вероватно је слично значење везано за *штету* садржано у пословици Јебао ћар вајду па се родила штета, коју сам забележио у јагодинском крају (с. Милошево). Управо се у овом, специјализованом значењу јавља и глаголски композитум *поштетити се*, који сам забележио у копаоничкој области („девојка да се поштети!“, с. Лисине) у контексту критике коју је једна старица упутила раду тамошњих кафића и беспослености једног дела омладине. Ни савремени српски жаргон није без сличних потврда, на пример у изразу *ићи у штету*, за обесног мушкарца, који јури за женама.⁸

2. Основно питање које се намеће у вези са изнетом грађом везано је за ономасиолошку блискост и испреплетаност ова два, рекло би се, данас потпуно различита значења лексема *штета* и *срамота*. Посебно су за анализу ових односа корисна „нарочита значења“ лексеме *штета* којима RЈAZU посвећује пажњу и која се на махове непосредно приближавају значењу *срамота* (в. фус. 6). Може ли нам о томе нешто рећи етимологија? Обе речи су словенске по пореклу. П. Скок указује на то да се *šteta* („Vuk, Kosmet, bug. istočni štokavski hrv.-srp.“) / *ščeta* („Bosna, muslimani“) „ne nalazi [...] u ostalim slavinama“, а основно значење доводи се у везу са прасл. *тъштѣ* 'празан' (Skok: *šteta*, исп. RЈAZU: *tašt*). Губитком ненаглашеног њ у апстрактуму *тъштета*, ова изведеница је „за jezičnu svijest izgubila vezu sa *tašt*“, образујући посебну лексичку породицу (Skok: *šteta*). Остаје, ипак, питање шта је основно, односно изворно значење ове речи и како је преко тог значења формиран прилично широк спектар изведених значења или њихових стилско-семантичких компоненти, укључујући и она која су се приближила основном значењу лексеме *срамота*.

Могло би се претпоставити да је конкретно, тј. какво конкретизовано значење морало на неки начин бити ближе старом основном значењу лексеме *штета*. Јер, у RЈAZU су се нашла, иако у категорији „нарочитих“, и следећа значења: „*šteta ili kvar u tijelu isto je što ozleda, rana*“, „*gubitak glave, smaknuće, ubistvo*“, „*pokoļ, poklaće (u boju), rasap*“ (782) и др.⁹ Развој, пак, религиозно-моралне компоненте, јасно препознатљиве у појединим значењима, морао је приближити ову лексему апстрактном значењу 'срамота',¹⁰ а пандан овим семантичким односима бележимо и у другим језицима. У латинском језику, на пример, у лексеми *corrumpo* укључена су оба значења: 'uništiti, upropastiti', али и 'oskrvniti, obeščastiti, okaljati, osramotiti'

⁸ Вероватно нису неважне за анализу ни бројне формалне подударности (структурне симетричности) између лексема *штета* и *срамота*, нпр. морфолошке, морфосинтаксичке, творбене, реакцијске и др., – исп. *штета* : *срамота* (ж.р.), *штетан* : *срам(от)ан* (прид.), *штетити* (-им, -е) : *срамотити* (-им, -е) (през.), *(о)штетити* : *(о)срамотити* (+ акуз.), на *штету* : на *срамоту* (+ дат.), *учинити штету* : *учинити срамоту* (+ дат.), итд.

⁹ Исп. и значење: „*šetiti se ikomu ruka, noga; uvinuti se, razglobiti se*“ (: *šetiti (se)*, 786).

¹⁰ Може се, ипак, забележити и конкретно значење лексеме *срамота*: „*део тела који се обично покрива и не показује, голотиња*“ (РМС: *срамота*).

(Ђорђевић 2004). Овакав полисемичан развој бележимо и у турском језику, где се као прво значење лексеме *yazık* наводи 'a pity', али затим и: 'a shame', 'deplorable' (Нопу 1957). Овај турцизам заступљен је и у српском: „**Jazuk**, -a m i **jazuk!** (tur.) 1. *šteta*; каже се: »j azuk je gaziti travu«; »Kad je tako, i jazuk bi bilo. [/] Vrijedati takoga junaka« (Vuk VII 286). 2. *šteta!* *žalibože!* *na sramotu!* »Jazuk tebi i tvojemu šanu, gdje ja sjedim četiri godine, / pa me kadar izbaviti n'jesi« (К.Н. I 568); »jazuk ti bilo!« (u ob. gov.) [...]“ (Škaljić 1979).¹¹

Ономасиолошка подударача између *штете* и *срамоте* вероватно су производ одређеног културолошког миљеа, свакако обележеног архаичном патријархално-митолошким димензијом. То, очито, припада одређеном типу друштвеног уређења, снажно протканог митолошким постулатима, у којем се *штета*, какве год она природе била, лако могла свести на *срамоту*.¹² У српској фолклористици није тешко препознати бројне области друштвених односа у којима се под штетом подразумева одређени тип срамоте, а под срамотом управо препознаје својеврсна штета. Ове психо-социјалне димензије, међусобно уско повезане, изгледа су дуго биле у тесној вези са одређеним кодексом понашања у српској култури.

Тако, у епској песми Женидба Душанова бележимо пример једне могуће срамоте (/ штете) када цар Душан готово тужећи завапи пред сазнањем да због преваре која му је припремљена можда неће успети да поведе кући невесту по коју је дошао са небројеним сватовима:

Јаој мене до бога милога!
Надмудрисмо и надјуначисмо,
пак нам оста цура на срамоту!

Ђурић 1977: 176

У једном неуспелом походу Смаил-аге Ченгића да сакупи харач, када њему (јунаку-силнику) не полази за руком да се представи у свом победоносном сјају, такође се увелико преплићу значења *срамоте* и *штете*:

Срамота је такоме јунаку
купит харач, не скупит харача,
цилитнут се не погодит циља.

И. Мажуранић (РМС: цилитнути се)

¹¹ У културолошкој парадигми у којој се јављају ове лексеме, примерима датим у оквиру првог значења (нарочито у другом, епском примеру) не може се оспорити ни присуство значења 'срамота'. И под одредницом **jazuklarosum** речник доноси блиска значења: „inter. (tur.) *na sramotu!* *žalosno!* [...]“ (Исто).

¹² Лоцирање те културолошке основе и компаративни приступ њеној структури у контексту односа према другим, пре свега суседним културама, – посебно је питање и оно захтева посебна истраживања.

И у области мушко-женских односа, појам *срамоте* често се везује за одређену *штету*, но најпре на моралном плану. О томе, опредељујући се за верност мужу и у смрти, говори Пријездина Јелица:

*Волим с тобом часно погинути
нег' љубити на срамоту Турке;
нећу своју веру изгубити
и часнога крста погазити.*

Ђурић 1977: 355

Контексти у којима се јављају ови примери говоре о (могућој) *срамоти* која је у исто време и сваковрсна *штета*, и обрнуто. Душанова (и српска) срамота назначена је узалудним просипањем скупочених свадбених дарова и покретањем великог броја сватова на далек пут, што све може бити узалудно (и *испразно*) – штетно, ако се кући не доведе испрошена девојка. Смаил-агина је *срамота* ↔ *штета* због несакупљеног харача и промашеног циља на бојном пољу, а Пријездина Јелица не жели да постане турска ханума, јер би та *срамота* ↔ *штета* подразумевала и губитак части и хришћанске вере, – свога етничког али и личног 'ја'. Дакле, *срамота* у овим примерима прети и да осујети духовни подвиг епског јунака, чиме му непосредно наноси *штету*, што добро тумачи стара српска пословица: У стиду гине и чојство и јунаштво (Караџић 1849: 337). Штета, значи, може (/ мора?) постојати не само у материјалном погледу, него и у области етичког јер руши успостављене и устаљене друштвене норме (тежње) одређене средине, у којој по универзалним, општедруштвеним начелима, утемељење одређених *обичаја* представља, у ствари, њихово произвођење у својеврсне *законе* те средине.

Несумњиво да све ово говори о древним и снажним етичким кодексима негованим већ у старим друштвеним уређењима, у којима је духовно „подвизање“ било друштвени идеал, свакако негован најпре у вишим друштвеним класама. Шта о томе говори стара вера индоевропљана и да ли она може указати на трагове који на овакав начин повезују *штету* и *срамоту* у српском језику? Можда нам на ту тему посредно могу помоћи поједине етимологије из области индоевропског друштвеног живота. Пажњу, на пример, привлачи етимологија српског придева *свети* (стсл. *světī*). Авестијско *spənta* у значењу 'свети', на пример, у вези је са изведеницама *sava-*, *savā-*, *savah* 'корист, предност' и придевом *sūra-* 'снажан, моћан' (Бенвенист 2002: 373), где препознајемо поједина антонимна значења у односу на значење 'штета'. Отуда је *spənta* и 'биће или предмет испуњен преобилном и натприродном силом; обдарени моћи достојанства и делотворности која поседује способност увећавања, умножавања, и у непрелазном и у прелазном смислу' (Исто: 374). Ови квалифика-

тиви ослоњени на значења везана за пуноћу здравља, физичку и телесну целовитост¹³ код Гота, на пример (гот. *hails*, исп. стисл. *heil*, стнем. *Hael*, припадају божанству које је „по својој природи обдарено целовитошћу, здрављем, срећом, и оно може тај дар доделити људима, у виду телесног здравља и предказања добре среће“ (Исто: 376).¹⁴ Ова „божанска милост“ свакако је врста опозитума према *штети* – недостатку, празнини; квару, односно пропадљивости коју собом носи „обичан“ човек.¹⁵ То је она *светост* – нераскидиво везана за *светлост* – о којој пуно говори српска митологија и фолклористика, негујући читав култ посвећен соларном јунаку (Марко Краљевић, Милош Обилић, кнез Лазар и др.). Овај култ препознајемо у бројним српским фолклористичким мотивима, као у оном познатом Урошевом благослову упућеном Марку (Урош и Мрњавчевићи), или у лику Милоша који сија попут сунца (јунак-сунце) на бојном пољу (Женидба цара Душана) итд. Мотив соларног лика јавља се и у тзв. уметничкој литератури код Срба већ од Средњег века (Доментијан, Теодосије, Ђ. Јакшић, Л. Костић, И. Андрић, М. Црњански и др.). Свијетао ти образ! – каже и један српски благослов (Карацић 1849: 282).

Том снагом и јакошћу могао (/ морао) се, дакле, „подвизати“ некадашњи витез-јунак, а он је „неко ко се од човека уздиже до (полу)бога“ (Лома 2002: 13). Но, на ту снагу нису имали право слаби, нејаки, болесни (нпр. „нејаки Урош“, „жура Вукашин“), али и ташти, испразни и – надмени јер су они били обележени оним што што је остајало у домену *штетног*, па и *срамотног*.¹⁶ Ови последњи, отуда, нису могли имати право ни на части и почести у друштву, а та част је у оквирима старих етичких кодекса, између осталог, знала бити исказана и у врло конкретним реалијама и материјалним примањима (Бенвенист 2002: 277–285). Питање је, дакле, да ли су се управо у оваквом цивилизацијском и културолошком миљеу појам *штете* и *срамоте* непосредно приближили? Можда нам на том плану могу бити корисна поређења са значењима која се бележе у латинском језику код лексеме *vanitas*. У оквиру њених значења у латинском се бележи читава скала апстрактума, исп.: *'празнина* као супротно стварности =

¹³ Исп. стсл. *cēlī* 'цео, здрав, saluus', према *cēljo* 'лечим, исцељујем' (Исто: 375–376). Одатле и низ облика или израза супротног значења, али исте ономасиолошке природе, као *штетан* 2 'килав' (Карацић 1852, исп. фус. 9), или разг. *фаличан*, *не бити читав*, *немати све даске у глави* ('не бити здрав', 'бити под маном') и сл.

¹⁴ Исп. пословицу: Док је среће, није штете (Карацић 1849: 64), као и: У Бога су пуне руке (Исто: 325).

¹⁵ Разумљиво је што је у контексту индоевропске митологије овакав божји дар семантички близак грчком облику *hieros* који се од значења 'снажан' преко значења 'испуњен снагом под божанским упливом' – могао развити у 'свет(и)' (Исто: 381).

¹⁶ Нејаки, болесни и неспособни нису улазили у обзир ни као извршиоци, или жртве крвне освете, као што је и жртва која се приносила одувек морала бити најбоља. (У прилог томе иде и посебна улога коју су девице имале у појединим магијским радњама.) То као да објашњава и зашто је код Срба болест („штета“) и данас често везана за својеврсно осећање стида и срамоте, а можда су ово трагови древних обичаја везаних за лапот (убијање старца), који је потврђен у многим цивилизацијама, укључујући и балканску (Papazoglu 2007: 375–379).

привидност, празнина, сујета, таштина; или *лажљивост, хибеност, лицемерство*; или *хвалисање, ветрогонство, шарлатанство, сујета*' (Ђорђевић 2004).¹⁷

*

Ономасиолошке везе између лексема *штета* и *срамота*, тако добро сачуване у српском језику, указују на културолошке универзалије које су обележиле одређен степен друштвеног развитка у различитим заједницама. На ту универзалну друштвену димензију упућује и еквивалентна ситуација у турском, као неиндоевропском језику, уз ограду да се малоазијски турски, ипак, развијао на индоевропском супстрату (Mallory 2006: 29–45). Зашто су се у доцнијим периодима *штета* и *срамота*, ипак, нашле на међусобно пристојној удаљености на семантичкој оси, – питање је које превазилази циљ овог рада.

Л и т е р а т у р а

- Бенвенист Е. (2002), *Речник индоевропских установа* (прев. А. Лома). Издавачка књижевница Зорана Стојановића. Сремски Карловци – Нови Сад.
- Ђорђевић Ј. (2004), *Латинско-српски речник*. Завод за уџбенике и наставна средства. Београд.
- Ђурић В. (1977⁸), *Антологија народних јуначких песама*. Српска књижевна задруга. Београд.
- Караџић В. Стеф. (1849), *Српске народне пословице и друге различне као оне у обичај узете ријечи*. Беч (репринт: Нолит, Београд 1975).
- _____ (1852), *Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*. Беч (репринт: Нолит, Београд 1975).
- Лома А. (2002), *Пракосово. Словенски и индоевропски корени српске епике*. Српска академија наука и уметности – Балканолошки институт, Посебна издања 78. Београд.
- Mallory J. P. (2006), *Indoeuropļani. Zagonetka njihova podrijetla – jezik, arheologija, mit*. Školska knjiga. Zagreb.
- Papazoglu F. (2007), *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba. Tribali, Autarijati, Dardanci, Skordisci i Mezi*. Equilibrium. Beograd.
- RJAZU 1–23: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880–1976.
- РМС 1–6: *Речник српскохрватскога књижевнога језика*. Матица српска, Нови Сад 1967–1976.

¹⁷ Из овог корпуса је и именица *datnum* чија су значења, међутим, конкретнија, исп.: '1) губитак, штета (особ. у имању, али којој је човек сам крив [...]) [...] Отуда *а) = оно што је изгубљено: volat circa datna sua; б) особа, која је коме на штету (о љубазници). 2) новчана казна, глоба.' (Исто).

РСАНУ 1–18: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Српска академија наука (и уметности), Београд 1959–2010.

Skok 1–3: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1971–1973.

Hony H. C. (1957), *A Turkish-English Dictionary*. Oxford, At the Clarendon Press.

Škaljić A. (1979⁴), *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. „Svjetlost“, Sarajevo.

<Resümee>

**Von „šteta“ (dem Schaden) bis zu „sramota“ (der Schande) und zurück
Zum alten serbischen etischen Kodex**

Prvoslav Radić

In der serbischen Sprache gibt es das Sprichwort „Kom šteta, tom sramota“ (Vem Schaden, dem Schande) und das wird üblich damit erklärt, dass jemandes, hauptsächlich materieller, Schaden sich gleichzeitig (nur) auf dessen Schande bezieht. Doch die meisten Wörterbücher der serbischen Sprache grenzen semantisch ziemlich deutlich die Hauptbedeutungen der beiden Lexika ab. Das Lexem *šteta* weist vor allem auf die Bedeutungen 'der Schade, damnum' (V. Karadžić) hin, d.h. 'gubitak u vrednosti, gubitak uopšte; stanje nečeg što je postalo gore nego što je bilo' (Rečnik MS). Zu den Hauptbedeutungen des Lexems *sramota* wird zum Beispiel aufgeführt, 'die Schande, dedecus' (V. Karadžić), d.h. 'stanje, položaj koji izaziva prezir, poniženje; uvreda' (Rečnik MS). Dennoch kommen sich an einzelnen semantischen Punkten diese zwei Bedeutungen gegenseitig näher, sie überklappen, und -kreuzen sich sogar, worauf die anderen, zahlreichen Nebenbedeutungen, die in den Wörterbüchern der serbischen Sprache enthalten sind, hinweisen.

Die Hauptfrage, die sich in dieser Arbeit aufdrängt, ist mit der onomasiologischen Nähe und dem Überstricken der heutzutage ganz verschiedenen Bedeutungen der Lexika *der Schaden* und *die Schande* verbunden. Man könnte voraussetzen, dass die konkrete, d.h. konkretisierte Bedeutung auf einer Weise der alten Hauptbedeutung des Lexems *der Schaden* nahe gestanden haben müsste. Die Entwicklung der religiös-moralen Komponente dagegen, die in einigen Bedeutungen des Lexems *der Schaden* erscheint, müsste dieses Lexem an die Bedeutung des Lexems *die Schande* angenähert haben. Onomasiologischen Übereinstimmungen der Lexika *der Schaden* und *die Schande* sind höchstmöglich das Produkt des bestimmten kulturellen Milieus, das gewiss von der archaischen patriarchalisch-mythologischen Komponente gezeichnet ist.

<Key Words>

Language of Serbs, lexicology, archaisms, ethno-linguistic, pity / shame.

<주제어>

세르비아인의 언어, 어휘론, 고어, 사어, 민족 언어학, 유감, 수치, 부끄러움

논문접수일(Submitted): 2010.12.20.

논문심사일(Reviewed): 2011.1.3.~1.14.

게재확정일(Accepted): 2011.2.14.

prvoslavr@yahoo.com